

Jaunesniųjų paauglių požiūris į dorovines vertybes

Snieguolė Vaičekauskienė

Edukologijos doktorantė
Lietuvos edukologijos universiteto
Ugdymo mokslų fakulteto
Edukologijos katedra
Studentų g. 39, LT-08106 Vilnius
El. paštas: sniegvai@gmail.com

Dorovinės vertybės svarbios kiekvieno žmogaus gyvenime ir profesinėje veikloje. Ypač jos aktuales paauglystėje, kai kinta santykiai su bendraamžiais ir suaugusiais, gilėja moralinės dilemos. Šiame straipsnyje aptariama, koks dabartinių jaunesniųjų paauglių požiūris į dorovines vertybes ir kokie veiksniai turi daugiausiai įtakos jų formavimuisi.

Pagrindiniai žodžiai: dorovinės vertybės, paauglys, požiūris, mokykla, bendrosios ugdymo programos.

Įvadas

Dorovinis vystymasis, prasidėjęs vaikystėje, suaktyvėja ankstyvojoje paauglystėje, kai tenka savarankiškai atskirti gėrį ir blogį, atpažinti savo ir kitų žmonių emocijas, jausmus, vertinti naujas patirtis, spręsti moralines dilemas. Mokslininkai pažymi, kad, įžengus į paauglystę, greičiau mąstoma, mokomasi rasti žinių, operuojama abstrakčiomis sąvokomis, imama jautriau elgtis su aplinkiniais, atsakingiau vertinti kitus ir save (Ališauskienė, 2005; Jonilienė, 2008; Petrutytė, 2003; Žukauskienė, 2012). Dažnai paauglys jaučia įtampą, beprasmiškumą, net agresiją (Aramavičiūtė, Martišauskienė, 2008; Bakutyte, 2001; Šaulienė, 2013). Kartu keičiasi santykiai su bendraamžiais ir suaugusiais, ima ryškėti požiūrio savitumas.

Požiūriai laikomi svarbia investicija į asmenybės tapsmą, nes formuojasi remiantis jausmais ir įsitikinimais, remiasi pažintine-emocine asmens patirtimi (Jovaiša, 2007; Aspin, 2000). Todėl požiūriai randasi daugelio veiksnių, autentiškai susipinančių, kontekste, yra sunkiai keičiami. Ypač sudėtingas dorovinių požiūrių skleidimasis: pažintinės galios ima visavertiškiau funkcionuoti, bet suvokiamos žinios turi susipinti su dorovinėmis vertybėmis, kurios persmelkia ne tik materialinę tikrovę, bet ir nusidriekia į transcendentinę.

Reikia pažymėti, kad į vaikų, paauglių ir jaunuolių dorovines vertybes žvelgiama iš skirtingų pozicijų: dorovinės vertybės apibrėžiamos kaip išskirtinis asmens dvasinės raidos pagrindas (Aramavičiūtė, Martišauskienė, 2014; Covey, 2007 ir kt.), išryškinamos humaniškumo kaip dorovės

pagrindo apraiškos (Bakutytė, 2001), aptariama dorovinių vertybių raiška ir plėtotė sportinėje veikloje (Budreikaitė, Adaškevičienė, 2010; Budreikaitė, 2014), atskleidžiama dorovinių vertybių įtaka siekiant geresnių mokymosi rezultatų (Gutman, Vorhaus, 2012; Lewis, Mansfield, Baudains, 2008; McFarland, 2014), sveikų ir sergančių paauglių moralinis vystymasis (Senland, Higgins-D'Alessandro, 2013). Taip pat analizuojami dorovinių vertybių ugdymo veiksniai – mokyklos mikroklimatas, aplinka (Lerner, 1998, 2008; Lerner ir kt., 2005; Thapa ir kt., 2013) ir kt. Tačiau, apžvelgus mokslininkų darbus, matyti, kad paauglių *požiūris* į dorovines vertybes analizuojamas gana retai. Lietuvos edukologijoje aptinkama pavienių mokslininkų publikacijų (Aramavičiūtė, 2005; Martišauskienė, 2001, 2011; Ustilaitė, Jurašaitė-Harison, 2004), kuriose atkreipiamas dėmesys į tai, kad paaugliai vis rečiau dorovines vertybes mano esant svarbias, kad „pragmatizmas jau suleidęs šaknis paauglių vertybinių nuostatų lauke“ (Šaulienė, 2013, p. 64). Turint tai galvoje, siekta nustatyti jaunesniųjų paauglių *požiūrį* į vertybes.

Kito asmens vertinimas, pritarimas ar nepritarimas vertinamojo elgesiui, būdo savybėms rodo vertinančiojo *požiūrį* į doros elgesio normas, moko pažinti vertybes. Dorovinių vertybių supratimas, *požiūris* į asmens dorovę formavimasis yra ne mažiau svarbus už mokslo žinias – doras žmogus gebės atsakingai ir išmintingai naudoti mokslo žinias, kurti žmonijai prasmingus dalykus, užtikrinti darnią pasaulio raidą, jo tvarumą (Naumanen, 2004). Dorovinės vertybės lemia santykius su kitais žmonėmis, pačiu savimi ir aplinka.

Paauglių *požiūris* į dorovines vertybes tyrimo aktualumą grindžia ir empiriniai

mokyklų veiklos kokybės stebėjimo duomenys, iš kurių matyti, kad Lietuvos mokyklose vienam iš kompetencijos dėmenų – nuostatoms – skiriama nepakankamai dėmesio: kasmet tik kas šeštoje ar septintoje vertinamoje mokykloje „vertybės, elgesio normos ir principai“ įvertinami kaip stiprusis veiklos aspektas (Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra, 2011, 2012, 2013, 2015).

Atsižvelgus į išryškintas dabartinių paauglių dorovinio ugdymosi aktualijas ir kai kurių mokslininkų pastebėjimus, kad tiriant tokio amžiaus paauglių elgesį „galima pasikliauti ir pačių mokinių elgesio vertinimo duomenimis“ (Ališauskienė, 2005, p. 124), gilinamasi į **problema**, kaip dorovinės vertybės įsilieja į Lietuvos jaunesniųjų paauglių gyvenimą.

Tyrimo objektas – jaunesniųjų paauglių *požiūris* į dorovines vertybes.

Tikslas – išryškinti dabartinių jaunesniųjų paauglių *požiūris* į dorovines vertybes esminius ypatumus.

Uždaviniai:

- aptarti jaunesniųjų paauglių *požiūris* į dorovines vertybes platumą ir gilumą;
- išskirti svarbiausius veiksnius, darančius įtaką *požiūris* į dorovines vertybes formavimuisi.

Tyrimas grindžiamas:

- *holistinio ugdymo samprata* (Bitinas, 2013; Hattie, 2014): vaikas formuojasi kaip vientisa asmenybė, o ugdymosi procesas yra vieninga sistema;
- *humanistinio ugdymo idėjomis* (Lepškienė, 1996; Lukšienė, 2000; Maceina, 2005; Rogers, 2005): svarbu ugdyti tvirtus dorovės pagrindus, auginti laisvą, atsakingą, teisingą, autentišką, visapusiškai išsilavinusią asmenybę.

Tyrimo metodai:

Teoriniai: mokslinės literatūros analizė, sintezė ir interpretacija.

Empiriniai: derinti kiekybiniai ir kokybiniai tyrimo metodai (naudota anketinė apklausa raštu, pateikiant uždarus ir atvirus (projekcinius) klausimus, kuriuose respondentų prašyta nurodyti savo geriausio draugo (ės) savybes ir paaiškinti bent vienos iš jų svarbumą).

Kiekybiniai vertinimo parametrai padėjo atskleisti požiūrio į dorovines vertybes *platumą* (Kardelis, 2002). Pagal nurodytų geram draugui savybių kiekį respondentų atsakymai suskirstyti į tris lygius: siaurą, vidutinį ir platų. Siauram požiūriui priskirti tie mokinių atsakymai, kuriuose buvo nurodyta viena dorovinė savybė arba nenurodyta nė vienos dorovinės savybės, vidutiniam, kai nurodytos 2–3 dorovinės savybės, plačiam požiūriui – nurodyta 4 dorovinės savybės ir daugiau.

Vertinant požiūrio į dorovines vertybes *gilumą*, pagal pasirinktos savybės turinio atskleidimą išskirti trys lygiai: paviršutiniškas, vidutinis ir gilus. Paviršutiniškam lygiui priskirti teiginiai, kuriuose savybės dorovinis prasmingumas neatskleistas, dominuoja indiferentiškas požiūris; vidutiniam – dorovinės savybės svarbumas nujaučiamas, numanomas, apibūdinamas iš dalies, giliam – atskleistas jos svarbumas.

Aiškinantis, kokie veiksniai daro įtaką paauglių požiūriui į dorovines vertybes, greta demografinių duomenų analizuota informacija apie respondentų aktyvų / pasyvų dalyvavimą mokyklos renginiuose; neformaliojo švietimo (būrelių) veikloje; mokymosi pažangumą ir pasitenkinimą mokymusi; dorinio ugdymo pamokų (tikybos ar etikos) pasirinkimo savarankiškumą, savijautą mokykloje ir namuose.

Statistiniai: deskriptinė statistika, *chi* kvadrato kriterijus.

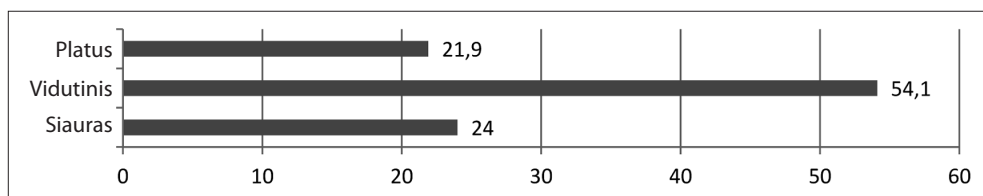
Tyrimo imtis. Tyrime dalyvavo 1 036 5–6 klasių mokiniai, kurie mokėsi 14 bendrojo ugdymo mokyklų skirtinguose Lietuvos miestuose ir rajonuose. Tyrimo imtis suformuota tikimybinio tiriamųjų grupių parinkimo būdu, patobulinus „puokštės“ principą (Kardelis, 2002, p. 121): mokyklose, kuriose mokosi tik po vieną 5 ir 6 klasių komplektą, apklaustos abi šios klases, o mokyklose, kuriose yra daugiau klasių komplektų, apklausta nuo 2 iki 6 klasių komplektų.

Jaunesniųjų paauglių požiūrio į dorovines vertybes platumas ir gilumas

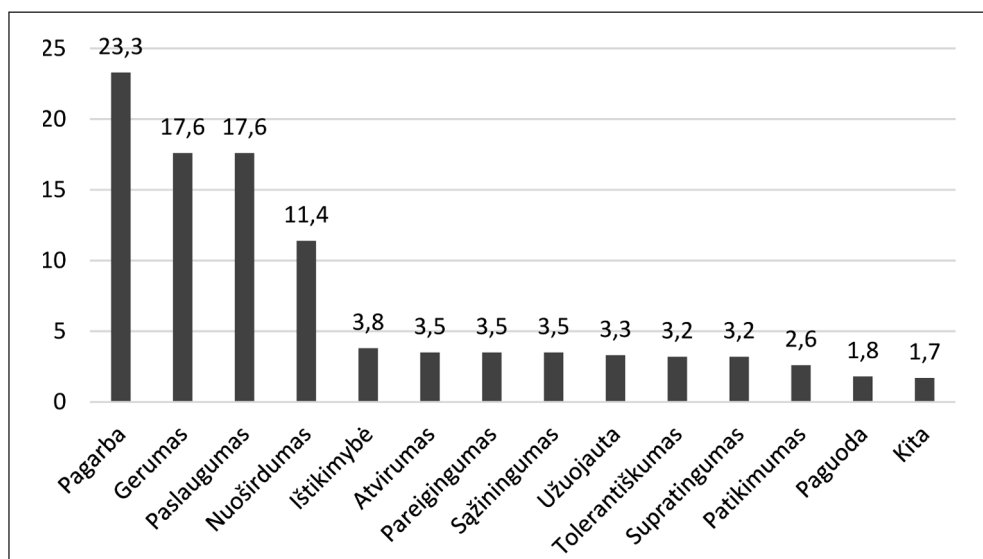
Perimtos, laikomos savomis, kitaip tariant, internalizuotos vertybės turi įtakos žmogaus elgesiui, saviraiškai, asmenybei tobulėti, egzistencijai įprasminti, išreiškia asmens santykį su pasauliu, kitais žmonėmis ir savimi, reiškiasi asmens savybėmis. Vertybių internalizavimas, kaip asmenybės augimas, vyksta laipsniškai, keliais lygmenimis: kognityviu (pažintiniu), emociniu vertinamuoju ir konatyviu (praktinės veiklos). Šio tyrimo metu atskleistas paauglių požiūrio į vertybes kognityvus lygmuo, t. y. kurias vertybes dabartiniai jaunesnieji paaugliai mano esant reikšmingas, ir kaip suvokia (atskleidžia) jų reikšmingumą.

Vertinant jaunesniųjų paauglių *požiūrio į dorovines vertybes platumą*, buvo suskaičiuotas tiriamųjų svarbiausiomis laikytų dorovinių savybių kiekis (1 pav.).

Iš 1 pav. matyti, kad dabartinių jaunesniųjų paauglių požiūris į vertybes yra vidutinis. Apibendrinus duomenis nustatyta, kad daugiau nei pusė respondentų nurodė po 2–3 geriausio draugo dorovines

1 pav. Jaunesniųjų paauglių požiūrio į vertybes platumas (proc.)

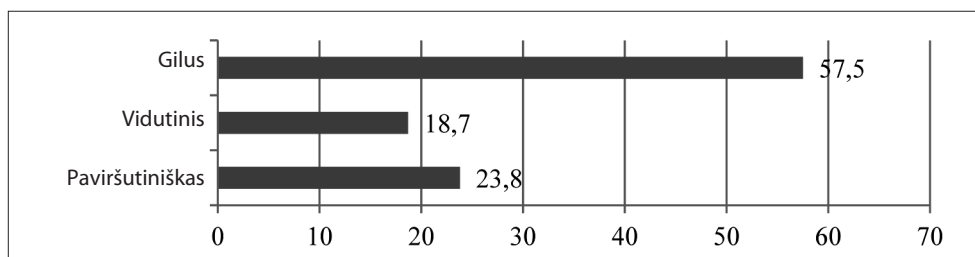
2 pav. Dažniausiai minimos jaunesniųjų paauglių dorovinės vertybės (proc.)

savybes. Beveik ketvirtadalis respondentų įvardijo po vieną savybę arba nenurodė nė vienos dorovinės savybės (siauras), per penktadalį – keturias ir daugiau dorovinių savybių (platus). Tyrimo metu taip pat analizuota, kokias *dorovines vertybes* respondentai minėjo dažniausiai (2 pav.).

Apibūdinamas savo geriausią draugą, beveik kas ketvirtas respondentas paminėjo pagarbą, draugiškumą, kas šeštas ar septintas – gerumą, savitarpio pagalbą, dosnumą, paslaugumą. Tačiau bene svarbiausia dorovinė vertybė – sąžiningumas – respondentų buvo minima kur kas rečiau nei kitos (ją įvardijo tik 3,5 proc. respondentų). Apibendrinus respondentų išskirtas svarbiau-

sias gero draugo savybes matyti, kad jiems yra svarbios autentiškumo (ypač paslaugumo, dosnumo, geraširdiškumo, nuoširdumo), atsakingumo (rūpestingumo, pažadų laikymosi) ir orumo (pagarbos, savigarbos) vertybės.

Tiriant jaunesniųjų paauglių požiūrį į dorovines vertybes, siekta ne tik išsiaiškinti, kiek išskiria geriausio draugo savybių, bet ir kaip geba atskleisti pasirinktos savybės svarbumą doroviniu atžvilgiu. Minėta, kad, aptariant tyrimo metodus, duomenys buvo kvantifikuoti (kokybinės savybės išreikštos kiekybinėmis), todėl požiūrio į vertybes gilumą galima pavaizduoti grafiškai (3 pav.).

3 pav. Jaunesniųjų paauglių požiūrio į dorovines vertybes gilumas (proc.)

Tyrimo metu nustatyta, kad daugiau nei pusė (57,5 proc.) tyrime dalyvavusių paauglių turi gilų požiūrį – pasirinko dorovinę geriausio draugo savybę ir gebėjo apibūdinti jos svarbumą: beveik penktadalio respondentų požiūris – vidutinis, ketvirtadalio – paviršutiniškas.

Dabartiniai paaugliai dorovinių vertybių svarbumą atskleidžia gana įvairiai: daugiau nei pusė tyrime dalyvavusių respondentų, aiškindami pasirinktą dorovinę savybę, vartojo įvairius epitetus, užrašydavo trumpas istorijas, patirtus savo emocinius išgyvenimus („*sąžiningumas – sakykmas, ką iš tiesų galvoji. Tarkim, kai su drauge nueini į parduotuvę, pasimatuoji rūbą, o jis tau netinka. Tai sąžiningas draugas visada pasakys tiesą, o ne girs tave*“; „*padedantis: jis visuomet atskuba į pagalbą, bando man pakelti nuotaiką, rūpinasi*“; „*dosnumas – pasidalinti ku nors su draugais, aplinkiniais. Pvz., Smiltė valgo sausainius. Prie jos priėjo draugė ir pasisveikino. Smiltė atsakė tuo pačiu ir pavaišino draugę*“).

Minėta, kad požiūris į vertybes atskleidžia asmens kognityvų vertybių internalizavimo lygmenį. Iš tyrimo duomenų matyti, kad per penktadalį jaunesniųjų paauglių, apibūdindami savo geriausią draugą, nurodė dorovines savybes, bemaž pusė jų – įvairias, ne tik dorovines savybes. Todėl galima sakyti, kad dorovinės vertybės jaunes-

niesiems paaugliams yra nepakankamai pažinios. Iš respondentų gebėjimo atkleisti dorovinės vertybės prasmę galima daryti prielaidą, kad paaugliams priimtinos doros elgsenos normos, tačiau jų raiška elgsenoje priklauso nuo aplinkybių. Aptariamo tyrimo duomenų analizė atliepia kai kurių edukologų ir psichologų pastebėjimus, kad įvairūs veiksniai skatina paauglius elgtis pragmatiškai, o norėdami pritapti, lengviau spręsti problemas, jie kartais nusizengia moralės normoms.

Vis dėlto dėmesys dorovinėms vertybėms yra natūrali žmogaus būties išraiška – šios vertybės žmonėms visada buvo ir yra svarbios, jos „buvo akstinas nugalėti poliometitą, nusileisti mėnulyje, persodinti širdį, išrasti elektrą, peniciliną, telefoną“ (Schiler, Bryan, 2004, p. 6). Tyrimas atskleidė, kad bemaž kas penkto jaunesniojo paauglio požiūris į dorovines vertybes yra platus, kas antro – gilus, o kas ketvirto – siauras ir paviršutiniškas. Todėl yra akivaizdu, kad vertybinis ugdymas turėtų būti kryptingesnis ir nuoseklesnis: šeima ir mokykla turėtų padėti ne tik pažinti, suprasti dorovines vertybes, bet ir visiškai joms atsiduoti (Jovaiša, 2007).

Valdyti dorovinių santykių šeimoje neįmanoma, tačiau mokykloje turėtų būti skiriama pakankamai dėmesio dorovėmis vertybėmis ugdyti. Šių vertybių ugdymo svarba pabrėžiama mūsų šalies Pradi-

nio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose (2008), Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje (2013), Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ (2012) ir kituose teisės aktuose. Mokykloje planuojant visa apimančią asmenybės ugdymą, vertėtų atkreipti dėmesį į veiksnius, turinčius daugiausiai įtakos paauglių požiūrio į dorovines vertybes formavimuisi.

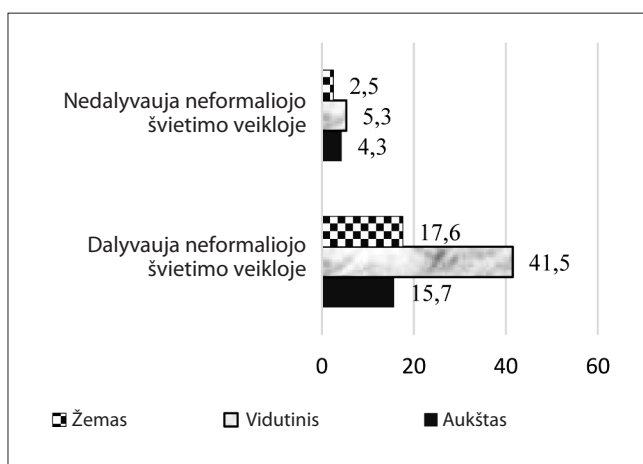
Jaunesniųjų paauglių požiūrį į dorovines vertybes formuojantys veiksniai

Minėta, kad tyrimo metu buvo renkami papildomi kontekstiniai duomenys apie tyrime dalyvavusius respondentus. Šie duomenys leido išanalizuoti veiksnius, turinčius didžiausią įtaką paauglių požiūriui į dorovines vertybes formuotis.

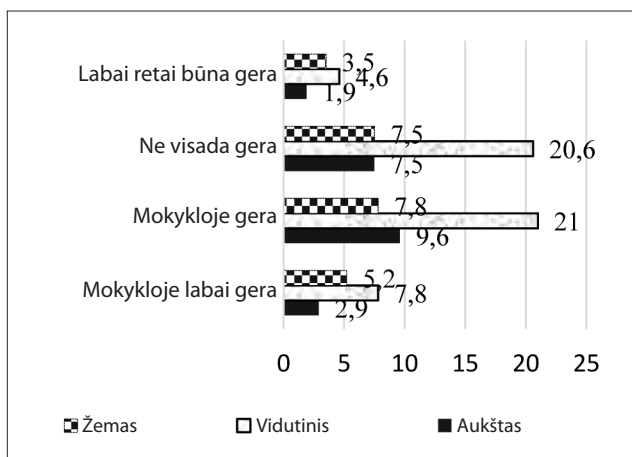
Palyginus respondentų požiūrio skirtumus *pagal lytį*, matyti, kad mergaitės nurodė daugiau dorovinių savybių nei berniukai: 29,5 proc. mergaičių ir 12,7 proc. berniukų parašė po keturias ir daugiau do-

rovinių savybių ($\chi^2 = 64,518$, $p = 0,000$). Vertėtų pažymėti ir tai, kad statistiškai reikšmingų skirtumų ($p = 0,000$) nustatyta tų mokinių, kurie patys gali laisvai pasirinkti, kurio dorinio ugdymo srities dalyko (tikybos ar etikos) pamokas lankyti, atsakymų ir mokinių, kuriems šias pamokas parenka tėvai: galintys laisvai rinktis, dvigubai dažniau nurodė dorovines savybes. Statistiškai reikšmingų skirtumų nustatyta vertinant mokinių atsakymus pagal jų dalyvavimą / nedalyvavimą neformaliojo švietimo veikloje ($p = 0,001$, žr. 4 pav.) ir atsižvelgiant į skirtingą mokinių savijautą mokykloje ($p = 0,003$, žr. 5 pav.).

Iš tyrimo duomenų matyti, kad maždaug kas šešto paauglio, dalyvaujančio neformaliojo švietimo veikloje, požiūrio į dorovines vertybes platumas buvo aukšto lygmens ir maždaug kas penkto – žemo. Mokiniai, turintys aukšto lygio požiūrį, dažniausiai dalyvavo meninio ir intelektualinio ugdymo neformaliojo švietimo veikloje. Tyrimo metu atkreiptas dėmesys į tai, kad mokiniai, nedalyvaujantys neforma-

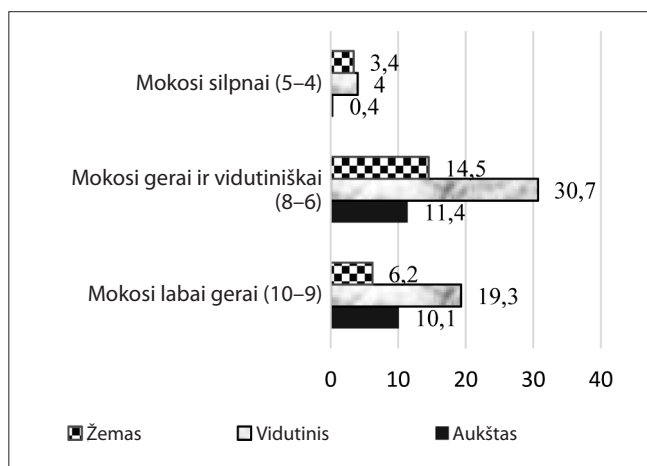
4 pav. Požiūrio į dorovines vertybes platumas pagal dalyvavimą neformaliajame švietime (proc.)

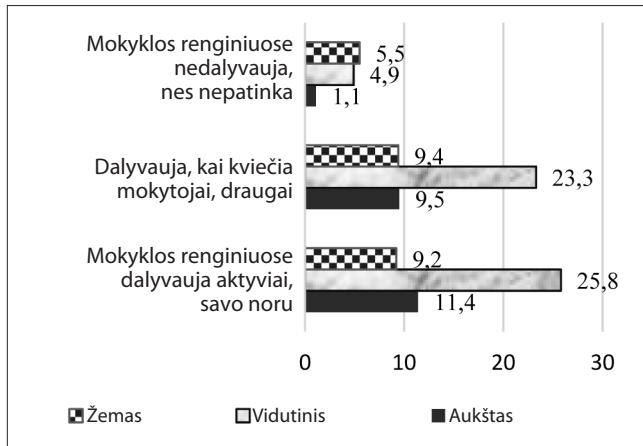
5 pav. Požiūrio į dorovines vertybes platumas pagal savijautą mokykloje (proc.)

liojo švietimo veikloje (ir renginiuose po pamokų), dažnai paliko tuščius apklausos lapus ir neparašė jokių gero draugų savybių, o septyni tyrime dalyvavę mokiniai nurodė, kad jie apskritai neturi draugų. Galima manyti, kad mokyklos renginių, neformaliojo švietimo būrelių mokiniai nelanko ir dėl prastų santykių, nesutarimo su bendraamžiais, neigiamo nusiteikimo (jiems neįdomios) siūlomos veiklos atžvilgiu.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad mokinio savijauta mokykloje yra reikšmingas, tačiau ne pats svarbiausias veiksnys, turintis įtakos jo požiūriui į dorovines vertybes – panašų požiūrio lygmenį rodo ir gerai mokykloje besijaučiantys mokiniai, ir tie, kuriems mokykloje ne visada gera. Tyrimo metu nustatyta ryškių ir statistiškai reikšmingų skirtumų pagal mokinių pažangumą (žr. 6 pav.) ir aktyvumą mokyklos renginiuose (žr. 7 pav.).

6 pav. Požiūrio į dorovines vertybes platumo palyginimas pagal mokymosi pasiekimus (proc.)

7 pav. *Požiūrio į dorovines vertybes platumo lygis pagal dalyvavimą mokyklos renginiuose (proc.)*

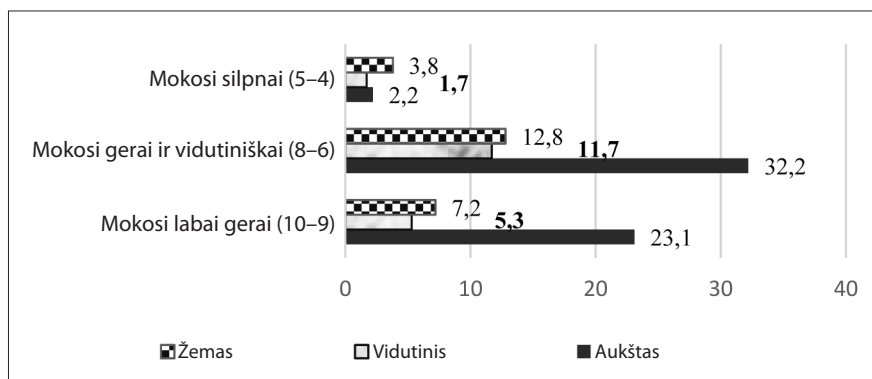
Iš gautų duomenų matyti, kad bemaž kas dešimtas respondentas nurodo, kad jam mokykloje labai retai būna gera, kas aštuntas respondentas nedalyvauja jokioje neformaliojo švietimo veikloje (12,1 proc.) ir mokyklos renginiuose, nes nepatinka (11,5 proc.). Remiantis šiais duomenimis, būtų galima teigti, kad Lietuvos mokyklose neatliepiami dešimtadalio mokinių poreikiai. Iš to būtų galima daryti prielaidą, kad neatliepiami ir dorovinio ugdymosi poreikiai. Mokykloje vertėtų būti ypač dėmesingiems atskirtų patiriantiems mokiniams, tiems, kuriems mokykloje ir namuose retai būna gera. Reikėtų skatinti paauglius pasirinkti jų interesus atitinkančią veiklą. Kaip teigia J. Hattie (2014, p. 187), mokyklose yra rūpinamasi „klasėje tvyrančia atmosfera, tačiau dažniausiai pamirštama, dėl ko derėtų kurti šiltą, pasitikėjimu pagrįstą ir atjautos kupiną mikroklimatą“.

Tyrimo metu nustatyta, kad geriau besimokantys respondentai (6 pav.) nurodė daugiau dorovinių savybių: beveik kas penktas puikiai, labai gerai ir gerai besimokantis respondentas (21,5 proc.) parašė po keturias ir daugiau dorovinių savybių

ir kas antras respondentas (50,2 proc.) daugiau nei po dvi dorovines savybes ($\chi^2 = 38,986$). Taip pat daugiau dorovinių savybių įvardijo respondentai, kurie aktyviai dalyvauja mokyklos renginiuose ($\chi^2 = 45,775$). Todėl galima sakyti, kad mokinio dorovinių požiūrių platumą ir gilumą veikia bendrieji jo gebėjimai (kalbiniai, komunikavimo, socialiniai ir kt.), aktyvumas ir pasitikėjimas savimi – mokinys drąsiau reiškia savo nuomonę, nebijo klysti, gali lengviau išreikšti ir savo požiūrį į vertybes.

Apžvelgus veiksnius, nustatyta, kad statistiškai reikšmingai ($\chi^2 = 43,057$, $p = 0,000$) skyrėsi mergaičių ir berniukų pateiktas dorovinių vertybių svarbumo apibūdinimas: mergaitės (35,9 proc.) dažniau ir aiškiau išryškino pasirinktų savybių dorovinę prasmę nei berniukai (21,5 proc.). Palyginus penktokų ir šeštokų pateiktus savybių aprašymus, taip pat nustatyta statistiškai reikšmingų skirtumų ($\chi^2 = 7,785$ $p = 0,02$): beveik trečdalis šeštų klasių mokinių (30,4 proc.) ir beveik penktadalis penktų klasių mokinių (21,1 proc.) gebėjo paaiškinti pasirink-

8 pav. Gebėjimo atskleisti vertybių dorovinę prasmę palyginimas pagal respondentų pažangumą (proc.)

tą savybę išryškinant dorovinę prasmę. Akivaizdžių ir statistiškai reikšmingų ($\chi^2 = 42,805$, $p = 0,000$) skirtumų nustatyta pagal mokinių pažangumą (8 pav.).

Labai gerai (10–9) ir gerai bei vidutiniškai (8–6) besimokantys respondentai dažniau (55,3 proc.) gebėjo pasirinktą savybę paaiškinti išryškindami jos dorovinius aspektus. Šiuos duomenis būtų galima sieti su J. Piaget (1973) išvalga, kad vaiko moralinis vystymasis susijęs su jo intelekto ugdymu. Tyrimo metu taip pat paaiškėjo, kad mokyklos renginiuose, neformaliojo švietimo veikloje noriai ir aktyviai dalyvaujantys mokiniai sėkmingiau apibūdino pasirinktas savybes doroviniu aspektu, nei tie mokiniai, kurie mokyklos renginiuose ir neformaliojo švietimo veikloje nedalyvauja arba tai daro retai. Mokiniai, aktyviai dalyvaujantys renginiuose savo noru arba paskatinti mokytojų, draugų, dažniau (52,9 proc.) gebėjo pasirinktą savybę adekvačiai paaiškinti, išryškinti dorovinę jos prasmę.

Išvados

Tyrimas atskleidė, kad kas penkto jaunesniojo paauglio požiūris į dorovines vertybes yra platus, kas antro – gilus, o kas ket-

vorto – siauras ir paviršutiniškas. Visiems respondentams, vardijusiems gero draugo dorovines savybes, beveik vienodai svarbios autentiškumo, atvirumo ir orumo vertybės, tačiau sąžiningumą, bene svarbiausią dorovinę vertybę, respondentai minėjo gana retai.

Analizuojant duomenis nustatyta, kad paaugliai, turintys aukšto lygio požiūrį į dorovines vertybes, mokosi labai gerai, gerai ar vidutiniškai (yra aukštesniojo ir pagrindinio pasiekimų lygmens), dalyvauja meninio ir intelektualinio ugdymo neformaliojo švietimo veikloje, aktyviai dalyvauja mokyklos renginiuose. Mokinio savijauta mokykloje yra reikšmingas, tačiau ne pats svarbiausias veiksnys, turintis įtakos jo požiūriui į dorovines vertybes – panašų požiūrį į dorovines vertybes turi ir gerai mokykloje besijaučiantys mokiniai, ir tie, kuriems mokykloje ne visada gera.

Daugiau nei pusė tyrime dalyvavusių respondentų pasirinktą dorovinę savybę gebėjo paaiškinti tinkamai ir įvairiai atskleisti jos svarbumą. Ryškiausių skirtumų nustatyta įvertinus šiuos veiksnius: *lytį* (mergaitės nurodė daugiau dorovinių savybių, dažniau ir aiškiau išryškino pa-

sirinktų savybių dorovinę prasmę, aiškino vaizdžiau), užimtumą neformaliojo švietimo veikloje (mokiniai, turintys aukšto lygio požiūrį į dorovines vertybes, dažniausiai lankė meninio ir intelektualinio ugdymo būrelius), mokymosi pasiekimus (sėkmingiau besimokančių mokinių požiūris į dorovines vertybes aukštesnis ir gilesnis).

Tyrimo duomenys parodė, kad Lietuvos mokyklose neatliepiami dešimtadalio mokinių dorovinio ugdymosi poreikiai. Mokykloje vertėtų būti ypač dėmesin-

giems socialinę, kultūrinę atskirtį patirian- tiems paaugliams – mokyti juos pozityviai vertinti aplinką, skatinti pasirinkti jų interesus atitinkančią formaliojo ir neforma- liojo švietimo veiklą. Taip pat vertėtų dau- giau dėmesio skirti Bendrosiose ugdymo programose, Valstybinėje švietimo 2013– 2022 metų strategijoje, Lietuvos pažan- gos strategijoje „Lietuva 2030“ ir kituose teisės aktuose fiksuojamoms vertybėms, kurias tyrimo metu jaunesnieji paaugliai nedažnai išskirdavo kaip svarbias, ugdyti.

LITERATŪRA

Ališauskienė, R. (2005). Mokinių jautraus elge- sio mokykloje raida nuo pradinio mokyklinio am- žiaus iki paauglystės. *Pedagogika*, t. 80, p. 120–125.

Aramavičiūtė, V. (2005). *Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda*. Vilnius: Gimtasis žodis.

Aramavičiūtė, V.; Martišauskienė, E. (2008). Santykių su tėvais pokyčių aspektai: paauglių po- žiūris. *Acta Pedagogica Vilnensia*, t. 20, p. 204–212.

Aramavičiūtė, V.; Martišauskienė, E. (2014). Pa- auglių vertybių konfigūracija kaip dvasingumo para- digmos išraiška: teorinis ir empirinis aspektai. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 32, p. 21–34.

Aspin, D. (2000). A clarification of some key terms in values discussions, in M. Leicester, C. Mod- giland, S. Modgil (eds). *Moral Education and Plu- ralism: Education, Culture and Values IV*. London: Falmer Press, p. 16–31.

Bakutytė, R. (2001). *Pradinių klasių mokinių humaniško ugdymas*. Šiauliai: Šiaulių universite- to leidykla.

Bitinas, B. (2013). *Rinktiniai edukologiniai raš- tai*. Vilnius: Edukologija.

Budreikaitė, A.; Adaškevičienė, E. (2010). Spor- tuojančių ir nesportuojančių paauglių požiūris į ver- tybes ir jų prasmės suvokimą. *Ugdymas. Kūno kultū- ra. Sportas*, 1 (76), p. 13–20.

Budreikaitė, A. (2014). Olimpino ugdymo įtaka paauglių dorovinių vertybių raiškai. *Tiltai*, 62 (1), p. 121–133.

Covey, S. R. (2007). *8-axis įprotis. Tobulybės link*. Vilnius: Alma littera.

Earl, L.; Hargreaves, A.; Ryan, J. (2013). *Scho- loring for change: Reinventing education for early adolescents*. Routledge.

Gutman, L. M.; Vorhaus, J. (2012). *The Impact of Pupil Behaviour and Wellbeing on Educational Outcomes*. Prieiga per internetą: [https://www.gov. uk/government/publications/the-impact-of-pupil- behaviour-and-wellbeing-on-educational-outcomes](https://www.gov.uk/government/publications/the-impact-of-pupil-behaviour-and-wellbeing-on-educational-outcomes). [Žiūrėta 2015 01 10].

Hattie, J. (2014). *Matomas mokymasis. Mokyto- jo vadovas: kaip užtikrinti kuo didesnę poveikį moky- mosi pasiekimams*. Vilnius.

Jonilienė, M. (2008). Vaiko dorinių vaizdinių ir juos lydinčių išgyvenimų ypatumai. *Pedagogika*, t. 92, p. 103–109.

Jovaiša, L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.

Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodolo- gija ir metodai*. Šiauliai: Lucilijus.

Legkauskas, V. (2013). *Vaiko ir paauglio psi- chologija*. Vilnius: Vaga.

Lepeškie, V. (1996). *Humanistinis ugdymas mokykloje*. Vilnius: Valstybinis leidybos centras.

Lerner, R. M.; Lerner, J. V.; Almerigi, J. B.; Theokas, Ch.; Phelps, E. et al. (2005). Positive Youth Development, Participation in Community Youth De- velopment Programs, and Community Contributions of Fifth-Grade Adolescents: Findings From the First Wave Of the 4-H Study of Positive Youth Develo- pment. *The Journal of Early Adolescence*, Vol. 25 (1), p. 17–71.

- Lewis, E.; Mansfield, C.; Baudains, C. (2008). Getting down and dirty: Values in education for sustainability. *Issues in Educational Research*, Vol. 18 (2), p. 138–155.
- Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=425517&p_query=&p_tr2=2. [Žiūrėta 2015 02 15].
- Lukšienė, M. (2000). *Jungtys*. Vilnius: Alma littera.
- Maceina, A. (2005). *Raštai. X tomas*. Vilnius: Margi raštai.
- Martišauskienė, E. (2011). Paauglių požiūris į dvasines vertybes: kaitos tendencijos. *Acta Pedagogica Vilnensia*, t. 27, p. 43–54.
- McFarland, P. R. (2014). *How moral education instilled in adolescents from parents and teachers improves educational achievement and citizenship*. (Doctoral dissertation, Capella University).
- Bendrojo ugdymo mokyklų veiklos kokybė. (2011). *Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros metinis pranešimas*, Nr. 2. Vilnius: Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra.
- Bendrojo ugdymo mokyklų veiklos kokybė. (2012). *Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros metinis pranešimas*, Nr. 3. Vilnius: Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra.
- Bendrojo ugdymo mokyklų veiklos kokybė. (2013). *Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros metinis pranešimas*, Nr. 4. Vilnius: Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra.
- Bendrojo ugdymo mokyklų veiklos kokybė. (2015). *Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros metinis pranešimas [rankraštis]*.
- Naumanen, M. (2004). *Knowledge society barometer (report)*. Prieiga per internetą: http://eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_files/pub-docs/2004/16/en/1/ef0416en.pdf. [Žiūrėta 2015 02 15].
- Piaget, J. (1973). *The Child and Reality*. New York: Grassman.
- Petrulytė, A. (2003). *Jaunesniojo paauglio socialinė raida*. Vilnius: Presvika.
- Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos (2008). Prieiga per internetą: http://portalas.emokykla.lt/bup/Puslapiai/pradinio_ir_pagrindinio_ugdymo_bendrosios_programos_isakymas_2.aspx. [Žiūrėta 2015 02 15].
- Rogers, C. R. (2005). *Apie tapimą asmeniu*. Vilnius: VIA RECTA.
- Senland, A. K.; Higgins-D'Alessandro, A. (2013). Moral reasoning and empathy in adolescents with autism spectrum disorder: implications for moral education. *Journal of Moral Education*, Vol. 42 (2), p. 209–223.
- Schiler P.; Bryan T. (2004). *Vertybių knyga: supažindinkime vaikus su 16 svarbiausių vertybių*. Kaunas: Šviesa.
- Šaulienė, V. (2013). 13–16 metų paauglių, gyvenančių modernėjančioje Lietuvoje, tautinės vertybės. Prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/files/journals/180/articles/1398/public/53.pdf>. [Žiūrėta 2015 02 15].
- Thapa, A.; Cohen, J.; Guffey, S.; Higgins-D'Alessandro, A. (2013). A review of school climate research. *Review of Educational Research*, Vol. 83 (3), p. 357–385.
- Ustilaitė, S.; Jurašaitė-Harbisson, E. (2004). Teigiamo požiūrio į dorovines vertybes ugdymas – brandaus lytiškumo ugdymo pamatas. *Pedagogika*, t. 70, p. 201–206.
- Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija. Prieiga per internetą: <http://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=b1fb6cc089d911e397b5c02d3197f382> [Žiūrėta 2015 02 15].
- Žukauskienė, R. (2012). *Raidos psichologija: integruotas požiūris*. Vilnius: Margi raštai.

ADOLESCENTS' ATTITUDE TO MORAL VALUES

Snieguolė Vaičekauskienė

S u m m a r y

In modern society, frequently more attention is given to the economic efficiency and the added value created by the public members more than moral dilemmas, human relationships and the meaning of life. However, the sustainability of the development of society largely depends on the dominant values.

Therefore, it is important not only to help a child to understand the main and undisputed values and to follow them, but also to analyze the modern teenagers' approach to values – what values are important for them and how they are able to define the content of moral values.

This study has revealed that the knowledge of contemporary younger teens about moral values is frequently average. However, more than half of the surveyed students were able to explain and properly reveal a chosen moral characteristic. The most obvious differences among separate groups of students were set while assessing the following factors: gender, involvement in non-formal education activity, students' learning achievements. Students' wellbeing at school is a significant but not the most important factor: during the study, a similar level of moral knowledge was shown by students who felt good at school as by well as those for whom school was not always good.

After review of values that are most important for younger teens, it has been found that to every

fourth student most valuable is friendliness, to every seventh kindness, to every eighth mutual assistance, to every tenth sincerity and goodwill. Honesty is important only to the every twenty- eighth student who participated in the study.

The survey data suggest that schools should be attentive particularly to the socially and culturally marginalized adolescents – to teach them a positive assessment of the environment, to promote their interests to choose the formal and non-formal education activities. Also, the education of honesty, responsibility, dignity, authenticity which are emphasized in the General Education Curriculum and other educational documents, should be accounted for.

Key words: morals values, adolescents, attitudes, school, General Education Curriculum.

Iteikta: 2015 02 02

Priimta: 2015 05 18